

KASBIY YO`NALTIRUV ISHLARINI AMALGA OSHIRISHDA PSIXOLOGNING O`RNI

Shoxobiddinova Mohidil Shamsitdin qizi

*Namangan davlat universiteti psixologiya yo`nalishi
2-kurs magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxsning kasbga yo`naltirishda psixolog kasbining ahamiyati, o`rni va amalga oshiradigan ishlari haqida fikr yuritilgan.

**Tayanch so`zlar:** kasb-hunar, professional targ`ibot, kasbiy maslahat, kasbga yo`naltirish, psixolog, kasbiy axborot.

Аннотация: В данной статье рассматриваются значение, роль и роль профессии психолога в профориентации.

Ключевые слова: профессия, профессиональная адвокатура, профессиональное консультирование, профориентация, психолог, профессиональная информация.

Annotation: This article discusses the importance, role and role of the profession of psychologist in career guidance.

Keywords: profession, professional advocacy, professional counseling, career guidance, psychologist, professional information.

Shaxsning kasbiy rivojlanishi bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi, ular orasida kasb tanlash jarayoni muhim o'rin tutadi. Bu insonning hayot yo'lining bir qismi, uning keyingi kasbiy taqdirini belgilaydigan bir qator qarorlarni qabul qilish jarayoni. Kasb tanlash jarayoni har doim shaxs hayotidagi hal qiluvchi daqiqadir va bu qandaydir psixologik yordamni talab qiladi. Kasbiy yo'l-yo'riqlar tizimi bunday ko'makni ta'minlashga mo'ljallangan.

Kasb-hunarga yo'naltirish deganda insonni ijtimoiy foydali mehnatga tayyorlashga, uning qiziqishlari, moyilligi va qobiliyatlariga muvofiq ravishda va mehnat bozori ehtiyojlarini hisobga olgan holda kasb tanlashda yordam beradigan chora-tadbirlarning ilmiy asoslangan tizimi tushuniladi.

Kasb-hunarga yo'naltirishning aniq yaqin maqsadlari jonli mehnatdan oqilona foydalanish, ishchilar sifatini oshirishda ifodalanadi; tibbiy qarshi ko'rsatmalarni aniqlash va kasbiy rejalarini tuzatish orqali yoshlarning sog'lig'ini saqlashda; kelajakdagi kasbiy sohaga eng mos keladigan shaxsning qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirish.

Kasb-hunar ta'limi talabalarning kasblar dunyosi, kasbiy tanlov qilish usullari va shartlari haqidagi bilimlarini rivojlantirishga qaratilgan. Kasbiy ta'limning ikki shakli mavjud: kasbiy ma'lumot va kasbiy targ'ibot.

Professional ma'lumot bu yoshlarga asosiy kasblar va mutaxassisliklar haqida ma'lumot. Maktab o'quvchilariga mehnatning mazmuni, moddiy va ijtimoiy muhit sharoitlari, moddiy rag'batlantirish tizimi, mehnat va dam olish tartibi, ushbu kasbni rivojlantirish istiqbollari, o'qitish shakllari va muddatlari, rasmiy va malakaviy o'sish imkoniyatlari to'g'risida ma'lumotlar taqdim etiladi. Ushbu kasb inson salomatligi holatiga, uning psixologik va psixofiziologik xususiyatlarining rivojlanish darajasiga, shaxsiy xususiyatlariga va umumiy ta'lim va maxsus tayyorgarlik darajasiga qo'yadigan asosiy talablarni yoritishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Kasbiy axborot faoliyati nafaqat passiv tanishish, balki faol ta'lim funktsiyasini ham bajaradi. Shuning uchun, ba'zi hollarda, nafaqat kasblar haqida ma'lumot almashish, balki ularning ayrimlarini targ'ib qilish ham muhim o'rin egallaydi.

Professional targ'ibot ishlab chiqarish hajmining ko'payishi yoki rekonstruksiya qilinishi sababli kadrlar etishmasligi yoki ularning tayyorgarligini kengayishi kutilayotgan kasblar bilan shug'ullanadi. Professional targ'ibot, agar to'g'ri shakllantirilgan bo'lsa, o'z vaqtida kasbni tanlash muammolariga faol munosabatni shakllantirishga, yoshlarning o'z tanlovini qilish istagini faollashtirishga yordam beradi.

Davlat va xususiy korxonalar, universitetlarning ish jarayonida turli xil bosma materiallarni nashr etish, ochiq eshiklar kunlarini tashkil qilish, ommaviy axborot vositalarida turli kasb vakillari chiqishlari, televizion filmlar va reklama roliklarini yaratish va namoyish etish kabi kasbiy ta'lim shakllari eng keng tarqalgan. Jamiyat hayotining keng kompyuterlashtirilishi Internet-resurslarni ushbu ish bilan bog'lashga imkon berdi.

Shu bilan birga, ta'lim ishlarining samaradorligi axborotni taqdim etish sifati va shakliga bog'liq. Ushbu turdagi ishlarda xatolikka yo'l qo'ymaslik uchun professional ma'lumotlarga qo'yiladigan bir qator talablarga rioya qilish kerak. Ma'lumot:

- keng qamrovli. Kasb haqidagi bilimlarning sarhisobida kasbiy hayotning barcha jabhalariga e'tibor berish kerak, alohida e'tibor - ushbu professional sohada o'sish istiqbollari;
- ishonchli. Kasblar haqida ma'lumot ishonchli manbalardan olinishi kerak, ular bosma nashrlar, mutaxassislardan olingan ma'lumotlar, faoliyatni psixologik tahlil qilish ma'lumotlari va hk.;
- ob'ektiv. Kasbning barcha afzalliklari va qiyinchiliklari bilan haqiqiy rasmini berish kerak. Kasb-hunarga mavjud bo'lmagan xizmatlarni ta'kidlab, ayrim partiyalarning haddan tashqari reklamasi qabul qilinishi mumkin emas.

Kasbiy konsultatsiya insonga kasbiy faoliyat sohasini tanlashda yordam berish uchun uni psixologik tekshirish tadbirlari tizimini o'z ichiga oladi. Kasbiy maslahatlashuvning asosiy maqsadi insonning psixologik va psixofiziologik xususiyatlarini, uning har xil sharoitdagi xulq-atvorining xususiyatlarini o'rganishdir.

Professional konsultatsiya bir qator funktsiyalarni bajaradi, ular bir tomondan uning asosiy maqsadini aks ettiradi, boshqa tomondan uning faoliyatining asosiy yo'nalishlarini ko'rsatadi.

Kasbiy maslahatning uchta asosiy vazifasi mavjud:

- o'quvchiga kasbning o'ziga xos xususiyatlari, ularning kasbiy rejalarini amalga oshirish usullari va usullari to'g'risida ma'lumot berishni o'z ichiga olgan axborot;
- diagnostika - sog'liqni saqlash holatini va insonning psixologik xususiyatlarini rivojlanish darajasini kasb talablariga muvofiq ravishda tekshirish;
- tuzatuv, bu tegishli kasbiy faoliyat sohasi va undagi aniq kasblar bo'yicha optik mutaxassisni (kasbni tanlagan kishini) tavsiya etish, shuningdek, kasb talablari va shaxsiyat xususiyatlari o'rtasida nomuvofiqlik bo'lgan taqdirda professional rejalarini tuzatishdan iborat.

Biror kishi bilan professional maslahatchining o'ziga xos ishi individual ravishda amalga oshiriladi va bir qator majburiy bosqichlarni o'z ichiga oladi.

Kommunikativ bosqich optik bilan aloqa o'rnatishni, maslahat berish jarayoniga ijobiy munosabatni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichning samaradorligi, bir tomondan, maslahat berishga kelgan maktab o'quvchilarining munosabatiga, boshqa tomondan, kommunikativ mahoratga va maslahatchining psixologik taktik darajasiga bog'liq.

Kasbiy konsalting ishining psixodiagnostik bosqichi - bu sub'ektning psixologik va psixofiziologik xususiyatlarini ifodalash darajasini o'rganishga asosiy e'tibor beriladigan bosqich. O'quv predmetlari:

- qiziqishning xususiyatlari, qiymat yo'nalishlari va optant sifatida kasb tanlashning boshqa motivlari, ularning mazmuni, chuqurligi va barqarorligi berilgan shaxsning motivatsion sohasi;
- sub'ektning qobiliyatlari va shaxsiy xususiyatlari. Asosiy aqliy jarayonlar (xotira, diqqat, fikrlash) xususiyatlarining namoyon bo'lish darajasi, psixomotor fazilatlar, shaxsiy xususiyatlar o'rnatiladi;
- shaxsiyatning tayyorligi. Ilm-fan va amaliyotning aniq yo'nalishlari bo'yicha bilim, qobiliyat va ko'nikmalar baholanadi. Faqatgina bilimlarni ko'paytirishga emas, balki uni muayyan muammolarni hal qilishda qo'llash qobiliyatiga ham alohida e'tibor beriladi;
- o'zini o'zi qadrlash va kasbiy rejalarini shakllantirish xususiyatlari. Bunday holda, o'z-o'zini hurmat qilish haqiqati, hayotiy rejalarining mazmuni va asosligi, ularni qurishda mustaqillik darajasi aniqlanadi.

Tuzatish bosqichi uning o'ziga xos xususiyatlariga muvofiq professional sohani topish nuqtai nazaridan optant bilan ishlashni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichning asosiy nuqtasi - bu faoliyat printsipligiga rioya qilishdir, unga ko'ra kasb tanlash bo'yicha qarorni optikning o'zi qabul qilishi kerak va maslahatchining vazifasi uni bunga olib

borishdir. Ushbu bosqichda kasb talablarini shaxsiy xususiyatlar va optantning kasblar dunyosidagi yo'nalishi bilan yanada samarali ravishda bog'lash uchun kasb tasniflari keng qo'llaniladi.

Kasblarni tasniflash quyidagi sabablarga ko'ra kasbiy maslahat va kasbga yo'naltirish ishlarida muhim bosqich hisoblanadi:

- kasblar dunyosi haqidagi ma'lumotlarni tizimlashtirishga va unda yo'naltirishning asosiy usullarini belgilashga imkon beradi;
- yangi kasblar va mutaxassisliklarni barpo etish uchun zamin yaratadigan ularning rivojlanish tarixi va asosiy yo'nalishlarini ko'rsatadi;
- amaliyotchiga professional maslahat narxini sezilarli darajada minimallashtirishga imkon beradi. Masalan, optikning istaklari yoki imkoniyatlari bilan u tanlagan kasb o'rtasida nomuvofiqlik bo'lgan taqdirda, psixolog boshqa psixodiagnostik tekshiruv o'tkazmasdan unga tegishli kasbni tavsiya qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.V.Batarshchev Yoshlarni o'qitish va kasbiy rag'batlantirish: darslik Akademiya 2009.
2. Klimov E.A Professional o'zini o'zi aniqlash psixologiyasi Rostov-Don 1996.
3. Klimov E.A Kasbni qanday tanlash kerak –M. Ta'lim, 1990
4. Rogov E.I Kasb tanlash: Professional bo'lish. –M. Vlados 2003.
5. WWW.instudy.uz
6. www.info-tashxis.uz